

Jogeshwar Gosh woonde sinds de opsplitsing in Oost-Pakistan, en moest na de uitbraak van religieus geweld in 1952 vertrekken naar India.
(Foto Sanjit Das)

Zestig jaar geleden werd Brits-Indië opgesplitst in India en Pakistan

'Ik heb me erbij neergelegd Indië te zijn'

Op 15 augustus 1947 werd India onafhankelijk van Groot-Brittannië, het nieuwe land Pakistan een dag eerder. Nu, zestig jaar later, zijn de wonden van de scheiding nog niet bij iedereen geheeld.

Door onze correspondent Philip de Wit

Cooper's Camp, 15 aug. Het gekrompen lichaam van Jogeshwar Gosh ligt als een baby opgerold op een charpoy, een bed met bespanning van touw. Een andere houding is bijna niet mogelijk: zijn rug is met de tijd steeds meer naar voren gaan hellen. Gosh is over de honderd, hoe oud precies weet hij niet.

Langzaam schuift hij van zijn slaapplaats af en schuifelt naar buiten. Daar, in de zinderende hitte, vertelt hij op een gammel bankje zijn verhaal. Over hoe hij in Oost-Pakistan wilde blijven toen India onafhankelijk werd, vandaag precies zestig jaar geleden – maar zich uiteindelijk gedwongen voelde zijn geboortegrond te ontvluchten. Als hij praat, klinkt het als gemompel. Tandem heeft hij niet meer.

„Ik ben nu Indiër”, zegt hij. „Daar heb ik me bij neergelegd. Maar niemand van mijn kinderen zal begrijpen hoe het was om op te groeien in Oost-Pakistan.” Hoewel Oost-Pakistan al 35 jaar Bangladesh heet, zal Gosh die naam tijdens het gesprek nooit in de mond nemen.

Sinds hij in 1952 aankwam in India woont Jogeshwar Gosh in Cooper's Camp, een dorp van zo'n 25.000 inwoners op zeventig kilometer afstand van Kolkata (voorheen Calcutta). Ooit was Cooper's Camp een militaire basis van de Britse kolonisator. Maar enkele jaren na de opdeling van Brits-Indië in India en Pakistan in 1947 kreeg de basis een andere bestemming: een vluchtelingenkamp voor hindoes uit Oost-Pakistan.

Jogeshwar Gosh heeft het kamp nooit verlaten. „En nu ben ik te oud om nog weg te gaan.” In Cooper's Camp wonen nog altijd de vluchtelingen van destijds – en hun nakomelingen. Het kamp is in de loop der jaren een dorp geworden, met scholen en winkels. De huisjes zijn van steen en hebben zinken daken. Aan de palmbomen rond Gosh' woning hangen ronde schijven koeienmest te drogen.

De ogen van Jogeshwar Gosh zijn aangetast door grauwe staar, maar zijn geest is nog helder. Het dorp

waar hij de eerste vier decennia van zijn leven doorbracht, heette Kaukhali, in het district Borishal. Het was er zo mooi, vertelt hij. En het leven dat volgde in India, waar hij zich altijd een vluchteling zou voelen, was zo miserabel. „Mijn familie heeft er generaties lang geleefd, in harmonie met onze moslimburen. Als het aan ons had gelegen, waren we nooit weggegaan.”

Kaukhali was een boerengemeenschap, waar de hindoes de meerderheid en moslims de minderheid vormden. Jogeshwar Gosh en zijn familie waren melkverkopers. Ze hielden buffels. Honderd palmbomen met grote kokosnoten stonden er op hun land. „We hadden ook een vijver, met vissen. Mijn broers lukte het altijd om een vis aan de haak te slaan, maar ik was er niet erg goed in. Prachtig, die vijver.”

In de tweede helft van de jaren veertig veranderde de atmosfeer in het dorp. Het Britse vertrek was aanstaande – de kolonie zou worden opgesplitst in India, een seculiere staat waar de hindoemeerderheid zou wonen, en Pakistan, een nieuw thuisland voor de moslims. „We merkten dat de mensen in ons dorp zenuwachtig begonnen te worden. Ze waren bang voor geweld, maar aanvankelijk gebeurde er gelukkig niets.”

Hindoes en sikhs gingen richting India, moslims naar Pakistan. Tijdens de volksverhuizingen braken religieuze rellen uit. Het meeste geweld en de grootste verplaatsing van migranten hadden plaats in de Punjab, de grensprovincie die in een Indiaas en een West-Pakistaans deel werd opgesplitst. Pakistan bestond destijds uit twee regio's, West-Pakistan en Oost-Pakistan. Oost-Pakistan scheidde zich na een onafhankelijkheidsoorlog in 1971 af en werd omgedoopt tot Bangladesh.

Volgens de Indiase historicus Basudev Chatterji, van de Universiteit van Delhi, verliep de ontvlechting van Oost-Pakistan van India, op enkele gewelddadige incidenten na, relatief rustig. „Oost-Pakistan was een rurale samenleving. Het bloedvergieten had vooral in stedelijke gebieden plaats, in het bijzonder in West-Pakistan. Veel hindoes verlieten niettemin Oost-Pakistan. Maar er leeft nog steeds een relatief groot aantal hindoes in Bangladesh.” In 1998 bestond de bevolking van Bangladesh, aldus de meest recente overheidscijfers, voor 16 procent uit hindoes.

Ondanks het relatief rustige verloop van de gebeurtenissen in Oost-Pakistan voelde Jogeshwar Gosh zich in de jaren na 1947 steeds minder veilig in zijn geliefde dorp. Op een dag in 1952 hadden jonge, fanatieke moslims een naburige nederzetting van hindoes platgebrand. „We vroegen ons af wanneer wij aan de beurt waren. De moslims in ons dorp wilden niet dat wij zouden vertrekken, maar ze zeiden ook: als een van onze broeders op een dag met een machete op je inhakt, kunnen we je niet beschermen.”

Jogeshwar Gosh en zijn familie besloten alsnog naar India te gaan – het land waar hij veel over gehoord had maar nooit was geweest. Ze lieten alles achter: grond, huizen, vee. „We hadden geen tijd om ons bezit te verkopen.” Ze reisden met vijftig andere hindoefamilies, met de trein, overdag. Maar onderweg werd de trein tot stilstand gebracht door baldadige moslims. „Iedereen werd beroofd, behalve wij, omdat een van de moslims uit ons dorp afkomstig was en ons hielp.”

In Calcutta, in de deelstaat West- Bengalen, zat niemand te wachten op vluchtelingen uit Oost-Pakistan. Vanuit de stad bracht de overheid ze naar Cooper's Camp, waar ze met honderden in graanopslagplaatsen terechtkwamen. „Het was er zo vol, dat je 's nachts zij aan zij lag, tegen elkaar aan.” Zes jaar lang zou dat hun onderkomen zijn.

Maar Jogeshwar Gosh klaagt niet. Hij ontving een maandelijkse uitkering. Ook had hij een voedselkaart, waarmee hij gratis rijst en andere producten kon afhalen bij bepaalde winkels. Later kregen hij en zijn familie, net als de andere vluchtelingen, een stukje grond om een huisje op te bouwen. Uiteindelijk kregen alle vluchtelingen stemkaarten, waarmee ze Indiër werden. „Als vluchteling zonder geld is het lastig opnieuw te beginnen in een arm land. Veel mensen werken hier als dagloners. Ik ben vaak depressief geweest, dan verlangde ik naar mijn geboorteplaats. Zestig jaar India roept bij mij gemengde gevoelens op. Je blijft je altijd een beetje een vluchteling voelen.”

Brits-Indie werd twee, later drie, staten

In augustus 1947 kwam een einde aan bijna 350 jaar Britse aanwezigheid op het Indiase subcontinent. Eerst werden de handel en daarmee de diplomatieke betrekkingen gemonopoliseerd door de British East India Company. Na de Rebelle (van inheemse soldaten in Britse krijgsdienst) in 1857 nam de Britse Kroon het bestuur over de koloniale gebied in handen (de Raj).

Na de Tweede Wereldoorlog werd Indiase onafhankelijk onontkoombaar. Sommige leiders, zoals de

beroemde pacifistische onafhankelijkheidsactivist Mahatma Gandhi, wilden een onafhankelijke, seculiere staat waarin hindoes, moslims en sikhs in vrede naast elkaar wonen. Maar dat ideaal bleek niet haalbaar: in de zomer van 1947 werden twee nieuwe staten geboren: Pakistan (op 14 augustus) en India (op 15 augustus).

De 'deling' drenkte het Indiase subcontinent in bloed. In de aanloop naar en tijdens de feitelijke opsplitsing kwam één van de grootste migrantenstromen in de geschiedenis op gang. Zo'n veertien miljoen mensen pakten hun biezen. Hindoes en sikhs gingen richting India, moslims naar Pakistan. Bij religieuze slachtpartijen zijn volgens sommige schattingen twee miljoen mensen gedood.

Ook in ander opzicht maakten beide landen een ongelukkige start. De socialist Jawaharlal Nehru werd de eerste premier van India, maar zijn medestrijder voor onafhankelijkheid, Mahatma Gandhi, werd op 30 januari 1948 vermoord door een hindoe-extremist. De grote voorman aan Pakistaanse zijde, Mohammad Ali Jinnah, overleed op 11 september 1948. De 'Grote Leider' was een zeer gematigde moslim.

De (wederom gewelddadige) afsplitsing in 1971 van Oost-Pakistan, nu Bangladesh, van West-Pakistan heeft het zelfvertrouwen van Pakistan een enorme dreun gegeven. Na 24 jaar onafhankelijkheid kwam een einde aan het ideaalbeeld van een 'zuivere' moslimstaat. In feite werd met terugwerkende kracht de morele en rationele rechtvaardiging voor de deling met India teniet gedaan.

De onverwerkte trauma's over de deling tussen India en Pakistan zijn het pijnlijkst zichtbaar in het uitzichtsloze conflict over Kashmir. De regio Jammu en Kashmir vormde een van de honderden koninkrijkes die onder Brits bestuur een aparte status hadden. India en Pakistan claimden en claimen het bezit van het hele gebied, dat nu wordt doorsneden door een bestandslijn. Die werd in 1948 getrokken na de eerste Indiase-Pakistaanse oorlog.

India en Pakistan hebben twee keer oorlog gevoerd over Kashmir en een keer over Bangladesh. In 1998 leidden de spanningen tot een nucleaire wapenwedloop. India nam een reeks kernproeven, waarom Pakistan snel reageerde met soortgelijke testen. Pas de afgelopen jaren is sprake van toenadering.

Ongelijke verdeling welvaart gelaakt

New Delhi, 15 aug. In hun toespraken ter ere van de zestigjarige onafhankelijkheid van India laakten zowel premier Manmohan Singh als de vorige maand aangestelde president Pratibha Patil de groeiende kloof tussen arm en rijk. De Indiase economie groeit sinds 2004 met 8 procent per jaar, maar nog 300 miljoen inwoners leven onder de armoedegrens, en India heeft een groter aandeel ondervoede kinderen dan Afrika bezuiden de Sahara.

„India mag niet een natie worden met eilanden van grote groei en weidse gebieden waar ontwikkeling ontbreekt“, zei Singh vanachter een kogelvrije glasplaat in het Rode Fort in New Delhi. „We hebben vooruitgang geboekt in de vele gevechten tegen armoede, onwetendheid en ziekte. Maar kunnen we zeggen dat we de strijd gewonnen hebben?“ Patil, de eerste vrouwelijke president, zei in haar toespraak: „De vrucht van economische groei moet vooral de leef- en werkomstandigheden van onze ploeterende massa's en de mensen onder de armoedegrens ten goede komen.“

De politie verhoogde vandaag de beveiliging rond India's meest befaamde monument, de Taj Mahal in Agra, omdat er een specifieke terroristische dreiging zou zijn. (AP, Reuters)

15 augustus 2007

